



UDK 821.163.44-94

Сјећања (II дио)

Ђуро МУСИЋ

БКА

ЗБОРНИК РАДОВА
ИЗ НАУКЕ, КУЛТУРЕ И УМЈЕТНОСТИ

A COLLECTION OF WORKS IN SCIENCE,
CULTURE AND ART

Сјећања (II дио)

Ђуро МУСИЋ

Након земљотреса 1979. године, на наговор мајке, кренули смо у зидање нове куће. Подигао сам три кредита да се кућа заврши на нашој земљи. А стари стан је остао моме брату и сестри. Док се кућа зидала нисам никада одсуствовао са посла. Долазио бих викендом и водио разговоре око реализације и уговарања посла са мајсторима. Захваљујући мајци која је била сваки дан у контакту са мном и са архитектом, тј. инжињером и мајсторима нисам морао да бринем о много чему у вези са градњом.

Четвртог маја 1980. године био сам у аутобусу са фудбалерима, док смо прилазили аеродрому „Сурчин“ враћајући се са утакмице, када је јављено да је друг Тито умро у Љубљани. Неко је био искрено ожалошћен, неко индиферентан, а неко обрадован вијешћу да је „Стари“ умро. У комунистичко вријеме било је доста грешака, тзв. бијелих мрља и других пропуста у вријеме његовог предсједавања и народ је одреаговао свако на свој начин и по личном осјећају.

Отмица авиона

Године 1981, 26. септембра догодила се отмица ЈАТ-овог авиона у коме сам међу другим путницима био и ја. Изнијећу своје виђење догађаја.

Дан на послу био је уобичајено попуњен обавезама. Спремао сам се на пут за Београд на утакмицу са фудбалерима. Вера је већ била на екскурзији са ћацима. Оставила ми је у задатак, будући да идем за Београд, да понесем дјеци куваних јела јер су били на студијама. Нисам ни ручао, већ сам код куће спремио себи сендвич за пут, замолио комшиницу да ме повезе и стигао сам на лет.

На исти тај лет била је укрцана и једна пацијенткиња која је требало да иде на лијечење на ВМА. Како сам их познавао из Никшића, њен муж ме је замолио да помогнем, јер је тешко болесна, да јој се нађем при руци током лета. Полетјели смо, али не за Београд већ за Дубровник по „још неке путнике“. У питању су били глумци који су били на некој представи – наступу у Дубровнику. Након полијетања из Дубровника наступа хаос у авиону, комешање.

Сједио сам у репу авиона гдје је пацијенткица била смјештена, и нисам у први мах схватио да је авион отет. Питао сам фудбалера Вујовића због чега се путници комешају и шта се дешава. Одговорио ми је да смо киднаповани.

Из кабине је изашао пилот који је био на лету са својим колегама као путник. Пришао је Вујовићу, скинуо сако од униформе и тражио да му да неку мајицу. Схватио сам да је ситуација озбиљна. Тренер Герум који је сједио поред мене, уплашио се и презнојио у моменту. Да га смирим рекао сам му да се не плаши, „биће шта ће бити“. Често сам гледао кроз прозор у море, и видио по неки брод. Појма нисам имао гдје смо тренутно, јер је била ноћ. Био сам у мислима са својим пријатељима који су ме већ сигурно чекали у хотелу „Југославија“, и питали се што ме нема. Наређено нам је преко разгласа да сви будемо на својим мјестима и да не устајемо. Често сам устајао ради болеснице којој сам морао пратити виталне функције.

Након два сата лета слетјели смо на неки аеродром, и полицијска кола су опколила наш авион. Када смо слетјели било

је мање страха, али нико није знао гдје смо. Неко је рекао, Триполи, неко Атина. Ми у репу авиона нисмо знали шта се дешава напријед. Послије сат времена поново смо узлетјели и опет не знамо куда сада летимо. Кроз прозор сам видио свјетлуцања других авиона око нас. Касније сам сазнао да смо били у израелском ваздушном простору и њихови авиони су нас пратили. Наредили су пилоту да се врати иначе ће нас оборити, јер Југославија тада није имала дипломатске односе са Израелом. Пришао ми је новинар Момо Јововић, који је требало да извјештава са утакмице и рекао да има дијабетес и ако имам нешто да му дам да поједе. Сјетио сам се свог сендвича са шунком. Дао сам му га, уз коментар да ће ми вратити са пршutom ако останемо живи, и насмијасмо се.

Болесници је у међувремену позлило. Констатовао сам да су јој виталне функције лоше и рекао стјуардеси да се обрати пилотима у кабини и да пренесу киднаперима стање пацијенткиње, гушење и низак притисак. Она је дуго позивала кабину и тек након неколико минута је дошла друга стјуардеса да види шта се дешава. Моју поруку је чуо пилот и пренио је киднаперима. Ускоро је до нас дошао и киднапер Прпић. Пилот је искористио ситуацију



Сл. 1 | ЈАТ-ов авион Боинг 727

и рекао им да ако пацијенткиња премине да нас ниједна држава неће примити са мртацем и бићемо у незавидном положају. Вјероватно је пилот имао неки план, јер је знао гдје се налазимо у том тренутку. Позвао је кипарски аеродром и објаснио ситуацију са болесницом и слетјели смо након неког времена на аеродром у Ларнаки.

Када смо слетјели авион је био окружен полицијом, санитарска кола су била одмах при репу авиона. Киднапер Прпић је наредио стјуардеси да отвори врата репа авиона и ушао је болничар са носилима. Мени се посебно обратио и рекао да са болничарем изнесемо болесницу и да се не враћам већ да је испратим у болницу, јер сам знао њену историју болести. Фудбалери и још неки глумци који су били поред мене, молили су ме да се вратим и да их не остављам. Рекао сам да ћу се вратити и да их нећу оставити. У књизи Жарка Лаушевића можете прочитати мој одговор „да нисам п...а и да ћу се вратити“, што сам и учинио. Када сам се враћао у авион заједно са отмичарем, погледали смо се стјуардеса и ја, она је само навукла завјесу не затворивши врата авиона и остале су степенице вани. У авиону су била два празна сједишта, изво сам ципеле, легао и заспао. Одједанпут ме дрмају неки путници да устанем. Видим гужва око мене а путници вичу „пожар, пожар“ и бјеже из авиона, и ја са њима у чарапама. Фудбалери су отворили врата на крилима авиона и спонтано сви изашли ван осим посаде, отмичара, фудбалера Љумовића који је остао због рођаке стјуардесе и пилота који није био на дужности.

Када смо ушли у пристанишну зграду срео сам се са пријатељем Антом Мандићем и његовом кћери Даријом и сјео сам са њима. Прилазили су ми путници који су се мало угрували приликом изласка из авиона и путници који су били у стресу. Дарија је знала енглески и замолила полицајца да се вратимо у авион по моју љекарску торбу и ципеле што нам је и дозволио, јер се у међувремену разријешила криза са отмичарима. Имао сам у торби нешто љекова и дао онима којима је било неопходно, и фиксирао нека уганућа. Пришла ми је једна путница у тешкој психози и стала крај мене. У међувремену, Дарија пита оца да ли има пара да купи жваке (у фришопу). Анте није имао марака и ја сам извадио 100 динара и замолио ту путницу да ми замијени динаре за марке.

Дала ми је 10 марака и понудила читаву торбу пуну пара. Наравно да сам је одбио. Убрзо је дошла полиција, и ухапсила путницу која ми је замијенила паре и нудила торбу пуну пара. Мени није било јасно што се дешава, а послије се испоставило да је и она била са отмичарима и да је унијела у авион оружје и новац. Када сам то сазнао постало ми је јасно зашто је била у таквом тешком психичком стању када је пропала отмица.

Наш авион је, наводно, имао пуно кварова и послат је други авион по нас. Као и увијек сједио сам у репу авиона, а поред мене је сјела једна глумица. Када смо изашли из авиона пришли су нам новинари. На њихов упит да ли смо били у авиону прошао сам поред њих и одговорио „ма какви“ на што се глумица љутнула на мене. Оставио сам је и пожurio да се коначно видим са дјецом да знају да сам добро, да им предам мајчине сарме и да се чујем са својом мајком у Херцег Новом. Давор ми је пренио бабине-мајчине ријечи када се чула са њим да морам обавезно доћи к њој у Херцег Нови да потпишем дозволу за изградњу куће. Када јој је Давор рекао да сам киднапован, опет је рекла „Ајде, ћаволе, реци му, па када се врати нека потпише.“ Слатко смо се исмијали. Спикерка и уредник РТ ЦГ чија је жена била прва стјуардеса у авиону једва су прочитали прве вијести у 5 сати ујутро о киднаповању нашег авиона.

Новинара Мома срео сам неколико година касније. Написао је лијепи чланак о отмици авиона, „иако ми није вратио сендвич са пршутом.“ Сада је тражио препоруку од мене, јер је морао на операцију срца. Препоручио сам му мог доброг пријатеља и тада најбољег кардиохирурга др Соколовића са ВМА који је први пресадио срце у то доба. Заједно смо били на стажу и од тада кад год бисмо се срили имали бисмо срдчан разговор и дружење. Момо је оперисан, а мој пријатељ се бринуо о њему.

Понос вреднији од живота – хумани гест титоградског љекара

Тешке тренутке доживљавали су путници и посада отетог ЈАТ-овог боинга 727 у ноћи између 26. и 27. септембра. Када су десетак минута након полијетања авиона са дубровачког аеродрома

Ћилипи, тројица младих наоружаних људи упали у кабину зракоплова, истјерали из ње једног од пилота, пиштољем присилили путнике из првих редова да се преселе на стражња сједишта, уобичајени жагор замијенила је нијема тишина.

Међу путницима је завладао неки тајанствени мир, проузрокован неочекиваном ситуацијом у којој су се изненада нашли, неизвјесношћу о намјерама отмичара и правцу лета. Чуо би се с времена на вријеме болни јаук тешке болеснице, која је била смјештена на носилима у стражњем дијелу авиона и повремени плач једног поспаног двогодишњег дјечачића у мајчином крилу.

Упозорења отмичара да путници не устају са својих сједишта један човјек, чије се мјесто налазило преко пута болеснице, није се придржавао.

На сваки њен јаук устао би, пришао носилима, опипавао јој пулс, давао љекове за умирење. Био је то др Ђуро Мусић, хирург титоградског медицинског центра, велики љубитељ спорта, човјек који се брине о здрављу фудбалера Будућности са којима је те вечери, као и много пута раније, кренуо на фудбалску утакмицу у Нови Сад.

У тим тешким тренуцима нашао се др Мусић за све којима је требало ако ништа друго а оно ријечи охрабрења. Али, све то није повод за ове редове...

На аеродрому у Ларнаки, гдје се отети авион по други пут у току ноћи спустио да узме гориво, болесница је била у таквом стању да се сваког тренутка очекивала њезина смрт.

Он је упорно захтијевао од стјуардесе да авионским телефоном обавијести отмичаре и замоли их да дозволе искрцавање болеснице. На велико изненађење свих путника, један од отмичара дошао је до стражњег дијела авиона и пошто се увјерио да је живот путнице заиста на измаку допустио је др Мусићу да заједно са пратиоцем изнесе болесну жену из авиона како би је превезли у болницу.

Др Ђуро Мусић је, ни тренутка не размишљајући, рекао: „Ја не идем, остајем с мојим фудбалерима.“

Иако у присуству дрског отмичара, који је мотрио на сваки покрет околине, хумани љекар није добио аплауз али, осјетило се у ваздуху, да би сви од стотине путника и у таквој ситуацији то од свег срца урадили.

Др Мусић је одлуку донио у најтежем тренутку када му је у ствари понућен живот а судбина свих осталих путника, наиме, још је била сасвим неизвјесна.

Иако ток догађаја није наговјештавао ништа добро, др Ђуро Мусић је ето и тада показао колико држи до своје дужности и поноса. У веома тешком тренутку, када би вјероватно многи други искористили прилику да се домогну слободе која је тада значила живот, др Ђуро Мусић доказао је сву своју величину коју, иначе, дуги низ година скромно гради хируршким скалпелом и бригом о људима.

Момир Јововић

Током читаве каријере дешавало би се пуно саобраћајних удеса и све бисмо их збрињавали углавном на нашем одјељењу. Седмично би страдало по неколико лица. Између свих страдалих лица, погинуо је и један од најбољих војних пилота. Много смо били тужни. У тој несрећи је повријеђена и његова супруга Дина из Ужица. Њу смо спасили и могу рећи да сам био неизмјерно срећан како сам урадио операцију враћања ушне шкољке и корекцију лица. Након операције опет је била лијепа жена, без видних ожиљака, јер сам користио интрадермалне шавове.

Једно послеподне док сам радио у комисији, иако ни сам био у приправности, дошла су кола санитета по мене и шофер ми је рекао да је једном повријеђеном у удесу испало срце и да ме дежурни требају. Пролазећи кроз црвено на семафорима рекао сам возачу: „Немој да и нама испадне срце“. У операционој сали на столу већ је био повријеђени са неком марамицом прљавом од траве у предјелу срца. Скинуо сам марамицу и видио испало дебело цријево и сломљено четврто и пето ребро. У саобраћајном удесу ударио је грудима у контролну таблу, као сувозач у камиону. Пукла му је дијафрагма и кроз међуребарне просторе излетио је дио дебелог цријева. Стигао је и др Мостић, па смо га заједно оперисали. Цријева смо вратили у трбушну дупљу, извадили слезину, ушили јетру и дијафрагму и дренирали грудни кош. Лијечили смо га мјесец дана, јер се загнојила рана у грудном кошу, али је ипак преживио. Два мјесеца након изласка из болнице, донио је печено јагње са свим ражњем и боцу ракије у болницу. Јагње сам некако вратио и замолио га да то поједу његова дјеца, а ракију сам



Сл. 2 и 3 | Тренуци одмора са Вером

прихватио. Касније ми је један од комшија рекао, тј. питао ме да ли ме нашао један човјек са јагњетом на ражњу.

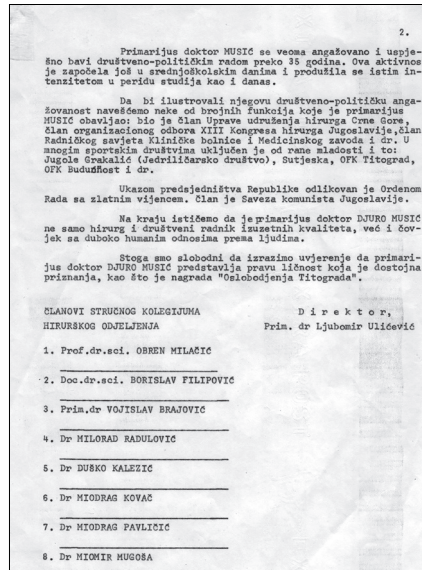
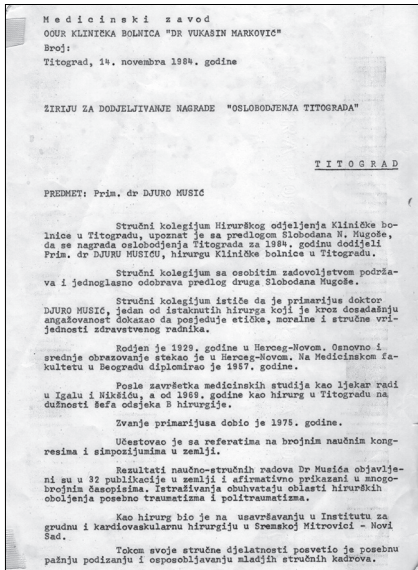
Памтим и једну војну вјежбу резервиста интелектуалаца из Подгорице, која се завршила трагично. Био сам дежуран када су почели да пристижу рањеници. Заједно са другим љекарима збрињавали смо их редом како су их уносили. Хеликоптер МИ8 им се срушио приликом самог узлијетања. Пилот је погинуо на лицу мјеста, а остали су били теже и лакше рањени. Четири судије су имали повреде кичме и команда корпуса је обавијестила Генералштаб – одмах су пребачени војним авионом на ВМА у Београд. Један од њих је остао трајни инвалид, док су се други опорављали брже или спорије зависно од повреда. Осим судија у хеликоптеру су били још и др Кликовац и неколико професора.

Др Симо Мостић и ја смо добили понуду да пређемо да радимо у војну амбуланту. Плате би нам биле дупло веће, стан загарантован и друге бенефиције. Одбили смо ту примамљиву понуду свако из неког свог разлога.

Кањон Мораче узима свој данак и дан-данас. Многи су страдали пролазећи кроз њега, нарочито ако би био кишовити дан. Једном приликом услијед одрона у кањону, страдали су и неки путници из Пољске и то само пар минута прије него што је истим тим путем требало да прође друг Тито са пратњом који се



враћао са Жабљака и Колашина. Пољаци су били у „лади“. Жена и снаха су погинуле, а муж и син су срећом остали живи. У знак захвалности, јер сам и њима пуно помогао, по повратку у Пољску



Сл. 4, 5 и 6 | Обазложење Жирија и диплома Награде ослобођења Титограда

послали су ми свој пољски сувенир нож, украшен камењем.

Најстрашнији удес, током мог рада, био је у кањону Морача и у том удесу никоме нисам успио помоћи, сви су већ били мртви. У једном од тунела пролазио је шлепер из Бара са таблама бродских лимова мимоилазећи се са ужичким аутобусом. Један од лимова је склизнуо са свог лежишта и одсјекао главе петорици путника који су били у задњем дијелу аутобуса. То је било страшно видјети, једино ја, као љекар, и истражни судија смо могли сакупљати главе. Три су биле у аутобусу а двије на цести. Радници из погребне службе од ужаса то нису могли да ураде. Замотали смо их у чаршаве и положили у мртвачка кола. То нигдје у штампи није било објављено.

У марту 1984. године указом Предсједништва СФРЈ добио сам орден рада са златним вијенцем, а у јесен исте године, због

свог дотадашњег рада био сам предложен за Награду ослобођења Титограда из области здравства.

Једна од најтежих ситуација у мом дугогодишњем ангажовању као доктора ФК „Будућност“ десила се у септембру 1984. године. Због тог догађаја УДБА ме је два сата испитивала у мом стану. На утакмици Будућност–Хајдук у Подгорици доживјели смо сви тешку бруку. При резултату 2:1, пет минута прије краја утакмице, фудбалер Будућности



Сл. 7 | Орден рада са златним вијенцем

Воротовић је скривио пенал за госте. Хајдук је изједначио, а минут прије краја утакмице Златко Вујовић је постигао побједоносни го за госте.

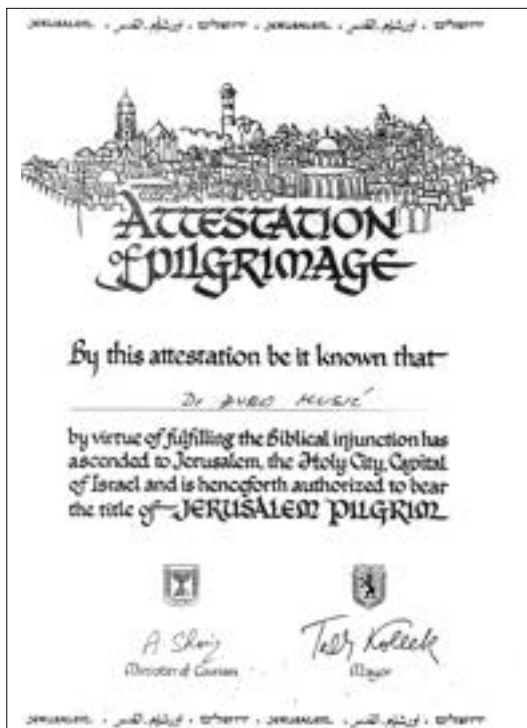
По завршетку утакмице, у тунелу стадиона на путу према свлачионицама, функционер клуба, заједно са још неким људима, физички је напао судију Добривоја Срећковића, тако да су му нанесене тешке тјелесне повреде. Успио сам да се умијешам између њих и некако склоним судију. Угурао сам га у амбуланту заједно са Бошком Јабучанином – менаџером клуба и закључао врата. Дуго нисмо дали никоме да уђе.

Тај напад су видјели многи милиционери и сви други, од играча до чланова клуба, међутим нико није проговорио ни ријечи. Бошко Јабучанин ми је захвалио, јер да нисам судију повукао у амбуланту, он би настрадао. Судски процес никада није завршен. Било је разних контроверзи везано за догађај, а ја сам поносан што сам успио да спасим фудбалског судију Срећковића.

Др Миомир Мугоша, након осам година рада у хитној служби, коначно је добио специјализацију коју је желио – хирургију, и то на општој гдје сам ја био шеф. Покушавао сам пар пута раније да интервенишем за њега да добије специјализацију из хирургије, али нисам успио. Тек када је за њега интервенисао секретар Комитета био је примљен. Мугоша је био способан, јак, згодан, брз што ми је одговарало, јер је одјељење било врло фреквентно. Својом појавом унио је живост на одјељење, никада није било досадно уз њега. Након само неколико дана рада добио је позив од Кошаркашког савеза да треба да одпутује за Аргентину са нашим кошаркашима као љекар на мјесец дана. Како је дуго чекао на специјализацију, био је у недоумици да ли да иде или не и хоће ли изгубити специјализацију. Посавјетовао сам га да оде и види Аргентину и обећао да ћу ја завршити са шефом др Милачићем разговор у вези са његовим одласком на пут, што сам и урадио.

Израел

Крајем љета 1986. године остварио сам свој сан да посјетим Израел, у којем се те године одржавао 9. Свјетски конгрес хирурга. Конгрес је трајао три дана, међутим аранжман путничке



агенције је био седам дана и успјели смо да видимо скоро све, за мене, значајне споменике и градове.

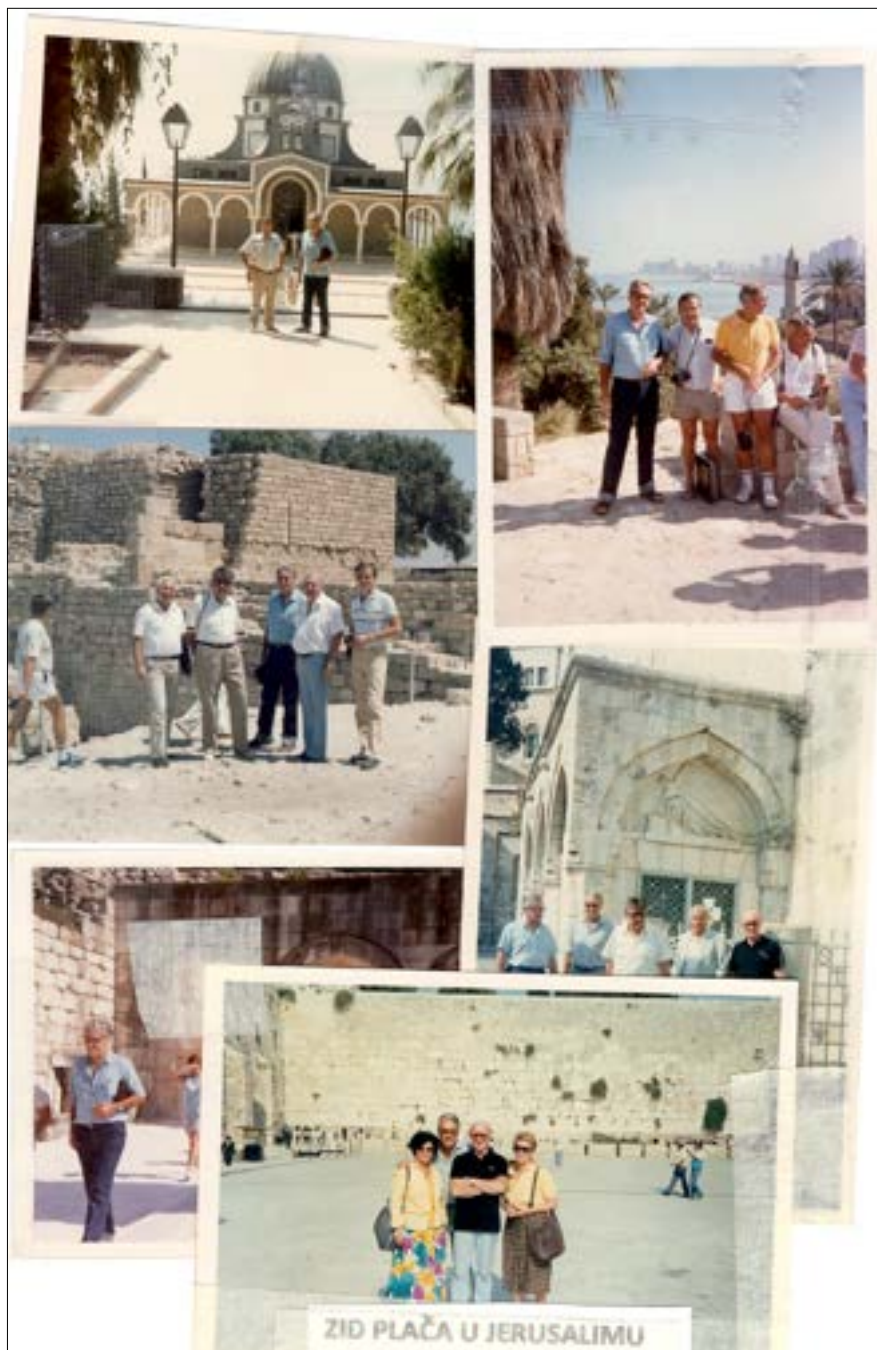
Имали смо свог водича, којег сам фасцинирао познавањем Израела. Наиме, прије пута прочитао сам пар књига о Израелу и био сам „сумњиво лице“ за нашег водича који је био Јеврејин и који је прије II свјетског рата живио у Загребу. Када ме коначно „прихватио“, увијек би ме поздрављао по неком пријатељу који би обилазио Израел. На Конгресу

главна тема је била операција једњака, која је у то вријеме била јако захтјевна. Наш хирург из Београда др Герзић имао је најбоље резултате операција, послје Јапанаца, тако да смо били запажени.

Поред Тел Авива, посјетили смо све важне градове и мјеста: Нетаниу, Цезареју, Хаифу, Назарет, Тиберлас, бродом до Капернаума, па до Јерихона, па Јерусалим и одлазак у Витлејем гдје је рођен Исус, па преко Масаде и Кумерана на Мртво море гдје сам се окупао, али нисам дуго остао у води ради салинитета. У Зид плача оставио сам цедуљицу са својим утисцима о Израелу, јер нисам имао неких других жеља пошто се моја жеља управо остваривала, стигао сам у Израел!

Голготу сам као мали на часовима вјеронауке замишљао као неку Маслинову гору, а доживио сам је као нашу улицу Кала Лонгу и Белависту у Херцег Новом.

По повратку из Израела опет сам ушао у своју колотечину и међу своје пацијенте у болници, захвалио се колегама који су ме мијењали док сам био на путу.



Сл. 8 | Са путовања у Израел

Једне ноћи док је текло моје дежурство довели су нам два младића, муслимана, изрешетана калашњиковима у уличном обрачуњу. Смјестили смо их на колица. Док смо прилазили операционој сали дечко којега сам ја гурао на колицима је издахнуо.

Други момак је након три сата борбе за живот издахнуо на операционом столу. Учинили смо све да га спасимо, али нисмо успјели. Повреде су биле тешке и изгубили смо га. Било ми је толико тешко да сам се расплакао. По изласку из сале сестра ме је обавијестила да ме у љекарској соби чекају његова мајка и сестра и да су прије петнаест дана изгубили оца. Овај податак ме је још више потресао као и сусрет са њима саопштавајући им ток и исход операције. Уплашено су ме гледале, онако уплаканог. Петнаестак година након тога дошао је њихов рођак, који је живио у мојој згради, да ми изјави саучешће након смрти моје Вере. Након пар учтивих реченица питао ме је због чега сам плакао када су настрадали момци, да ли из емоција или сам погријешио током операције. Добио је одговор: „И ми љекари имамо душу и емоције, неко мање неко више.“ Било га је срам и осјећао се непријатно јер смо се дуго познавали.

Нису сва дежурства била тешка. Било је и одмора и сна понекада. Знао сам пуно времена провести читајући. Најомиљенија књига ми је „Црвено и црно“ од Стендала („Боже сачувај ми просјечност“). Увијек сам се трудио да сам у некој златној средини у свему што сам радио. Колико сам успио не знам. Волио сам да читам и Борислава Пекића „Време чуда“ и сјетих се пацијента Боричића, коме сам можда урадио и најзначајнију операцију у својој каријери. Пацијент је имао повреду срца из ватреног оружја, коју сам успио да збринем у вријеме када код нас није било кардиохирургије нити вјештачког крвотока. Колико ми је познато то додај у Црној Гори нико није урадио. Дуги низ година након тога, мој унук Марко, у то вријеме специјализант интерне медицине упознао је на одјељењу пацијента Боричића, који га је питао да ли је у сродству са др Ђуром Мусићем који му је спасио живот.

Године 1988. предложен сам за члана Скупштине Црне Горе. С обзиром на то да сам имао пуно обавеза у болници, свим силама сам се трудио да не будем члан Скупштине. Замолио сам секретара Скупштине којем сам много помогао када је на војној



Сл. 9 |
Легитимација
одборника у
Скупштини СРЦГ

вјежби пао авионом, да ме разријеши те дужности. Одговорио је да нема шансе, јер би ја морао изаћи пред скупштински одбор да се изјасним зашто нећу да примим ту функцију. Одустао сам и тако постао члан скупштинског одбора и поставили су ме да будем испред Скупштине делегат задужен за здравство Црне Горе.

У Скупштини сам био три године све до распада Југославије.

Млађе генерације нису биле задовољне постојећим режимом, хтјели су промјене, што ми је било донекле разумљиво. У мојој канцеларији са др Мугошом окупљали су се његови млади другови који су касније преузели власт. Ја бих изашао и уступио им собу, нисам им сметао. Када су биле демонстрације против власти видео сам Мугошу на бини испред Скупштине гдје узима микрофон Марку Орландићу и напада власт. Тек тада сам схватио зашто су се окупљали.

Код нас у болници млади су преузели власт. Ми, стари љекари радили смо и даље свој посао. Није нам било много стало до власти, што је и логично, јер на младима свијет остаје. Криво ми је било што су нас звали „скојевци“, и „ви када одете ми знамо како ћемо.“ Из револта ставио сам петокраку на хируршку капу приликом сваке операције у сали. Када су питали шта ми то значи, ја сам одговорио да није петокраке многи од вас не би завршили медицину, јер не бисте имали стипендију. У тим тренуцима био сам јако поносан на синове Милана и Давора, који су и Вери и мени били најсвјетлија тачка са завршеним факултетима у року и са високим оцјенама.

Послије XIII Конгреса КПЈ Словенци и Хрвати су напустили Скупштину и настаје опште безвлашће. Словенци протјерују војску кроз седмодневни рат, Хрвати блокирају касарне, Алија Изетбеговић проглашава БиХ као своју државу. Војска се још није распала и хтјели су безуспјешно да сачувају Југославију. Радован Караџић се не слаже и предлаже Републику Српску. Ужички корпус се повлачи из Невесиња. Подгорички корпус мобилише резервисте.

Наша војска напада Дубровник. Из Клиничко-болничког центра у Титограду мобилишу љекаре др Филиповића хирурга, др Новосела интернисту и мог Давора, специјализанта хирургије и шаљу их у Невесиње. Ту су још били др Чавалуга хирург, др Црногорчић анестезиолог и др Раде Савић педијатар.

Године 1992. муслимани и Хрвати минирају војну касарну у сјеверном логору у Мостару и тада почиње и прогон Срба и војске из Мостара. Тада Срби доктори избјеглице из Мостара заједно са нашим докторима у невесињском дому здравља формирају Ратну болницу. Операциона сала је била у једној соби поред купатила због прања особља прије операције. Нашли су неки оперативни сто, а лампа је била теренска и некако су се сналазили.

Из ћачког дома Војне гимназије из Мостара стигли су кревети на којима су спавала дјеца, момци питомци, а сада рањеници. Наравно да су многим ови лежаји били мали. Али ратни услови диктирају све. Муслимани и Хрвати су нападали јединице ЈНА и било је пуно мртвих и рањених. Срби из Мостара због малтретирања и прогона напуштају град и бјеже у Невесиње. Хрвати су основали логор Дретељ. Редовна војска (ЈНА) још увијек брани град.

Сви невесињски доктори стари и млади били су распоређени на првим линијама и они су сами са шофером и болничарем износили рањенике и отпремали их у болницу. Ти доктори су били прави хероји.

У нашу болницу у Подгорици сваки дан стижу тешки рањеници које оперишемо и са њима смо већ напунили цијелу интензивну његу. Сви хирурзи су били презаузети и преоптерећени, јер су стално стизали хеликоптери и санитетска кола са рањеницима, морали смо их смјештати и на друга одјељења. Неке рањенике нисмо успјели спасити. Др Мугоша је тада био директор

болнице и испразнио је готово читаву хирургију да би се могли смјестити рањеници.

Ја сам поред рањеника које сам оперисао у болници обилазио и лакше рањенике који су били у војној амбуланти, јер код њих није било хирурга.

Никада нећу заборавити једног рањеног војника – момка који је био командир транспортера кога су Хрвати зољом погодили у транспортеру и када је погинуо мајор Јовановић. Овај момак био је тешко рањен. Била му је повријеђена десна карлична кост са изгореном кожом и повредом дебелог цријева. Ушио сам цријево и донио боцу са кисеоником да не би добио гангрену. Лијечио га је један добар пластичар, пресадио му је кожу са здравог дијела тијела и послје два мјесеца упућен је у ВБ Мељине на рехабилитацију. С обзиром на то да су га донијели на чаршаву ја сам му спремио одијело, само сам заборавио да му дам апарат за бријање. На то ми је рекао да му не треба, јер се још не брије јер је премлад. Рањеник се звао Цвијић Перо из Травника. Неко га је срео послје пар година у свом граду.

Командант Подгоричког санитета пуковник Ђерковић ме позвао да ме пита да ли бих желио да идем у Невесиње да замијеним докторе. Послје два дана дошао сам у команду са кофером будући да је тај дан био превоз за Невесиње. Рекао ми је да не треба да идем јер се војска повлачи. Ускоро су се сви вратили у Подгорицу. Ми у болници смо и даље лијечили рањенике. Једног дана довели су дјечака од 10 година Сашу Чокорила који је рањен у лијево бедро са повредом нерава због чега није могао да се креће. Интересовао сам се у Београду ко од љекара најбоље врши реконструкцију нерава. Рекли су ми да је то др Самарџић на Неурохируршкој клиници. Познавајући команданта аеродрома замолио сам га када буде хеликоптер ишао за Београд да поведе и тог дјечака на операцију. Пошао сам и ја са њим. Мали пацијент је оперисан, али на жалост операција није успјела.

Помагао сам и шаком и капом, испразнио сам све наше ормаре у стану како од мојих одијела, робе и обуће тако и од мојих синова, те добрих људи из комшилука и тако подијелио неколико кофера коме је требало сагледавши њихове потребе, јер су стизали у чаршавима и ћебадима у подгоричку болницу.

На Митровдан 1992. године, када је била слава Невесиња, организована је офанзива на град под командом генерала Бобетка. Прије тога је била артиљеријска припрема гдје је на сваких 6 квадрата пала граната. Пет наредних дана биле су тешке борбе са пуно рањених. Тада је стигао др Пешко, Херцеговац, један од најбољих хирурга из Београда и помогао при операцијама и збрињавању рањеника. Пети дан офанзиве командант Невесињске бригаде др Гушић тражио је од главног штаба са Пала да му пошаљу помоћ, јер више нису могли издржати силне борбе. Из Главног штаба поручују му да се повуку на резервне положаје. Знајући да нема резервних положаја опсовао их је и рекао да се неће повући док год је и један борац жив. По мом мишљењу Невесињска бригада је сачувала Источну Херцеговину, коју би били заузели Хрвати и Муслимани.

Након одласка др Пешка у Београд из невесињске болнице и даље су љекари ишли на прве линије, али борби је било мање и „лакше се дисало.“

Међу љекарима је временом дошло до свађе, око одласка на положај. Тада је др Чавалуга, главни хирург и управник болнице, напустио Невесиње и отишао на друго ратиште. Болница је остала без хирурга па су на смјене долазили хирурзи добровољно на по неколико дана и оперисали рањенике.

Мој одлазак у Невесиње

У марту 1993. позвао ме је др Саво Бјелогрић из Невесиња да ако икако могу дођем на испомоћ на неколико дана, јер немају хирурга. Како никада никога нисам одбио пристао сам, узео годишњи одмор и кренуо за Херцеговину. Умјесто пар дана остао сам седам година.

Мојим доласком увидио сам сав јад и биједу, муку љуту свих грађана и бораца у тим ратом изазваним дешавањима. Свакодневне погибије, рањавања, сиромаштво и биједа вратило ме за час у муке из Другог свјетског рата којег сам прошао. У Подгорици сам радио у нормалним условима тешке рањенике, а овдје су услови били јако лоши, у ствари импровизација свега. Без љекара, без анестезиолога, операциона сала која је била обична соба,



Сл. 10 | Невесиње,
инструментарка
Милена, техничари
анестезије Ратко и
Бенко и ја

а рањеници су само пристизали. Мој лични ризик, моје знање, моја рутина и Божија воља водили су ме у свакој операцији и нити један рањеник није изгубио животну битку. Хвала Богу на томе! Хвала свима без чије помоћи сигуран сам не бих успио! Навешћу три техничара из Требиња: Рашо, Долаш и Бенко, као и инструментарке Милена, Рада и Верица.

Често размишљам о цијелом особљу болнице и грађанима Невесиња, без којих многе тешке операције не би успјеле. Сви су се увијек одазивали, давали крв чим би се огласила потреба. Сви су урадили пуно, свако на свој начин и сви као један. Било је више љубави и истинске жеље да помогнемо од реалних могућности за то, али смо успјевали.

Морам похвалити секретарицу ратне болнице Љубицу Аврамов. Несебично се залагала за сваког мјештанина Невесиња, као и за избјеглице. Трудила се да одреагује на прави начин сходно приликама и могућностима без разлике. Увијек је била спремна да прискочи и изнесе дневне потребе пацијената, и да допринесе на свој начин сарадњи са страним медицинским екипама које су нам долазиле у посјет пружајући нам помоћ.

У међународним преговорима и притисцима на Милошевића, Младић није хтио да потпише неки споразум о примирју јер је Република Српска тада била у односу на друге у бољем војном

положају. Уведене су санкције и тада је, поред свег јада и немаштине, било још теже. Мучили смо се. Нестало је горива, почела је и храна да недостаје. Нафта нам је била од животне важности. Алуминијски комбинат би нам обезбиједио нафту, на који начин не знам, али је стизала. Болницу су помагали и доносили храну из Кола српских сестара из скоро свих околних градова, највише из Никшића, Будве, Херцег Новог, Рисна и других мјеста. Само за прве двије-три године рада и боравка у Невесињу тадашња болница бринула је за око 8000 бораца и 20000 цивила, односно избјеглица из Мостара, Коњица, Калиновика, Гацког.

Граничне прелазе између Црне Горе и Босне и Херцеговине је постало тешко проћи. Провјеравали су све, чак и санитет са рањеницима.

Урадио сам безброј разноврсних операција и хируршких интервенција, од оних рутинских и безазлених, до најтежих какве ваљда само рат може наметнути. Данас, послје више од двадесет година ја се присјећам тих тешких рањеника који су били на ивици између живота и смрти и очајничке борбе за њихов живот и спас.

Само онај ко је доживио и преживио рат зна да нема те болести која тако муњевито за секунду може да уништи човјечији живот, као што то може ратна рана. У безброју сваковрсних интервенција које сам урадио током ових седам година, навешћу само неке. На Св. Николу 1993. године двадесетогодишња дјевојка је из нехата рањена у стомак са два метка из аутоматске пушке. Послије десет минута су је довели у болницу у хеморагичном шоку. Није било времена за размишљање, морало се хитно приступити операцији. Позвао сам др Сава Бјелогрлића, неуропсихијатра да ми асистира, јер није имао ко, као и анестетичара да јој да наркозу. Медијалним резом отворио сам абдомен, вадио крв из стомака и нешто као мљевено месо. Материца је експлодирала и дио дебелог цријева. Клемујем крвне судове материце, а спајам комад здравог танког цријева са дебелим цријевом. Болесница је све издржала, вјероватно јој је помогао Бог и младост. Болесница се опоравила и изашла из болнице након два мјесеца. Удала се након пар година. Тај случај рањавања и операције бласт синдрома изнио је гинеколог на Конгресу у Београду.

Двадесетогодишњи Милан Шкоро, рањеник са Равница, донесен је у болницу у хеморагичном шоку. Имао је велику устрелну рану испод десног ребарног лука. Погодио га је противавионски метак тзв. пам. Била му је оштећена јетра, желудац, танко и дебело цријево. Брзо смо реаговали. Због великог губитка крви, а при том нисмо имали довољно крви његове крвне групе, алармирали смо полицију, која је одмах реаговала. Преко разгласа у полицијским колима тражили су добровољце који су имали његову крвну групу. То га је спасило. Операција је почела око 14 сати, а завршили смо је пред поноћ. Цијелу ноћ сам га пратио, био сам у контакту са пријатељем анестезиологом са ВМА, са којим сам ординирао

и кориговао терапију, и рањеника извукао из шока. Ујутро смо га хеликоптером транспортовали у КБЦ у Подгорици. У пратњи смо били анестетичар Бенко и ја. Рањеник Шкоро успјешно се опоравио и након 40 дана отишао кући. Послије неколико дана када сам га посјетио у болници, испричао ми је да је за све вријеме операције био потпуно свјестан и будан али да није осјећао болове. Каже да се највише уплашио



Сл. 11, 12 | Најтежи пацијенти Бранка Шиповац и Милан Шкоро у посјети у Херцег Новом

за вријеме операције кад је мени у једном тренутку пала лампа на главу чега се ја уопште не сјећам и када је потом нестала струја и операција прекинута док смо чекали да се укључи агрегат.

Једног послјеподнева 1994. године довели су са фронта два рањеника, један лакше рањен и са њиме није било проблема, а други је био у хеморагичном шоку, тешко рањен у стомак. Операција је била тешка и ризична. Морао сам одстранити слезину и лијеви бубрег. Било је просто невјероватно како се упркос таквим повредама које су углавном смртоносне, опоравио. Отпустио сам га кући, мислим да се презивао Радојичић, из Кифиног села. После 4 мјесеца дошао је да ме пита да ли смије да тренира трчање, јер је прије рата био маратонац. Био сам одушевљен што га све његове ране нису обесхрабриле и што жели нормалан живот.

Најдраматичније је било спасавање рањеника Драгана Ћосовића у љето 1995. године. Колега Дука, хирург добровољац из Србије, који је обишао и радио на свим ратиштима по Босни и Крајини, двоумио се у операционој сали да ли да ампутира ногу једном рањенику или да ипак покушамо да му је спасимо. Позвао ме на консултацију. Док сам пролазио ходником, чуо сам галаму у приземљу и разабрао да неки рањеник умире на рентгену. Довикују сам да га изнесу на спрат. Онако на носилима поставили су га на неки сто у предсали. Видио сам да је искрварио и чуо задњи самртни ропак. Све животне функције престале, зенице му се рашириле, нестало пулс – не дише. Онако у магновењу рекао сам сестри Снежани Зубац да му одмах прикључи двије инфузије. Зграбио сам скалпер и испрепарирао двије вене сафене на ногама, а колеги Дуки кажем да га одмах отвори. Док је Дука правио рез, чујем сестру Снежану говори анестетичару: „Радмило, Радмило, гледај ове луде хирурге, сијеку и оперишу мртваг човјека.“ Нисам обраћао пажњу на то што сам чуо и чим је Дука направио рез, руком сам ушао у трбух, одстранио хематоме и дошао до аорте. Она мирна, не пулсира. Кажем сестри Снежани и Радмилу да притисну инфузију да брже тече и аорта одједном запулсира. Радмило довуче апарат за анестезију и интубира рањеника, а ми настависмо са операцијом у предсали, на носилима, јер је у сали већ лежао рањеник на операционом столу. Успјели смо да рецесирамо повријеђене дијелове танког цријева и зауставили обилно крварење. Током операције

дали смо му 16 флаша крви које смо по старом опробаном систему добили од добровољних давалаца. Сутрадан смо га упркос забрани летова пребацили хеликоптером у КБЦ у Подгорици, гдје се успјешно опоравио. „Најсмјешније“ у вези с тим рањеником је било када га је у болници у Подгорици посјетио Радмило – анестетичар и питао да ли га се сјећа, а човјек је „мртав“ донесен. То само показује колико смо сви били посвећени.

Драгана Ћосовића двије године касније срео сам у Фочи и баш тог дана жена му је била на порођају, родила четврто дијете.

Са положаја довели су камионом два тешка рањеника. Један је био погођен од артиљеријске гранате са отвореним преломима обје поткољенице. Другоме је снајпер разнио дум-дум метком цијело раме са смрском главом хумеруса. Одмах сам их примио, укључио инфузије и тражио болничка кола да их превезу за рисанску болницу. Оба су била стабилна, међутим при прегледу момак са повријеђеним ногама био је црвен у лицу, све виталне функције уредне и питао сам га има ли још неку повреду.

Показао ми је повреду испод десног ребарног лука. Навукао сам рукавицу и прстом ушао до саме јетре. Другог рањеника упутио сам за болницу Рисан, а овог оставио и увео у оперативну салу са намјером да му експлоришем абдоминалне органе. Десним субкосталним резом отворио сам абдомен, експлорирао јетру и не нађем нигдје повреду, јетра интактна. Погледам асцендентни колон и нигдје не нађем повреду, али останем забринут јер вјероватно постоји негдје гелер. На једном мјесту учинило ми се нешто модро али без икаквих повреда. Сат времена сам превртао цријева, тако да сам изнервирао анестезиолога и асистента који су ме пожуривали да завршим. Интуитивно сам на крају урадио ресекцију колона асценденса, и одстранио 15 цм цријева и урадио термино-терминалну анастомозу. Много сам се намучио са субкосталним резом да направим анастомозе. Прегледом дијела цријева које сам одстранио нашао сам рупу од гелера. Тај дио сам оставио и ставио у формалин и дан-данас се налази у невесињској болници. Елем, овог момка смо послали за Београд на Бежанијску косу на ортопедију гдје је оперисан. Имао је 19 година и звао се Ђорђе Зуровац.

Рањеник Зуровац се након четири мјесеца опоравио,

вратио у Невесиње и дошао да ми се јави. Момка сам касније гледао на парадама Војске Републике Српске у првим редовима строја.

С обзиром на то да сам био у већини случајева сам, када би стигло више рањеника, никада нисам стигао да их преврнем на леђа, јер су били на носилима, а морао сам одмах да заустављам крварења. Тако ми се једном приликом десило код једног рањенику који је крварио из препоне и који је имао повреду скротума, када сам то збринуо, због сумње на повреду грудног коша послао сам га на рентген и када су пацијента скидали са стола и стављали на носила, из ходника ме је позвала сестра и рекла да има повреду грудног коша позади, из које цури крв и ваздух. Одмах сам га вратио на сто и дубоким шавом ушио кожу и мишиће и урадио дренажу грудног коша.

Добио сам позив од др Мишка Бугарина да дођем на Борачка језера да му помогнем. Борачка бригада са командантом Бором Антељем, је од једног мотела направила болницу. Чим сам стигао помоћник команданта бригаде доживио је инфаркт и позвао сам команданта Пурковића из Невесиња да ли може да ми пошаље хеликоптер да га пребацим у Подгорицу. Послао нам је хеликоптер до села Луке, одакле смо полетјели за Подгорицу. Око повратка из Подгорице било је повуци-потегни јер нисмо имали горива и чекало се наређење из Београда да нам дају. Спустила се ноћ када смо коначно полетјели, али нисмо смјели имати већу висину од сто метара због зоне забрањеног лета. Рискирали смо, иако смо знали да можемо бити оборени.

Када није било дејстава по пар дана то вријеме бих искористио да обиђем борце на првим линијама фронта, на Врањевићима, Пријеким грмима, Равницама, Шћепан крсту и другим положајима. Борци би се много радовали када би ме видјели, са њима и са командирима пили бисмо нешто ако бисмо имали, шалили се и причали вицеве као да нисмо на фронту. Ти млади људи тако су били духовити и уопште се нису плашили. Понекада би пала и нека граната на коју нико не би реаговао.

Било је смијешно приликом једног obroка на положају када се један борац љутио што му је кувар ставио толико меса у супу, којег заправо уопште није било. На једном положају командир

је хтио да ме части кафом коју уопште не пијем, а он ми је наредио да морам, јер то је било на дан Великог петка 1994. године.

У јуну мјесецу 1994. позвали су ме да дођем на хируршко одјељење у Подгорици да им помогнем, јер је већина хирурга била позвана на конгрес у Београд крње Југославије, Србије и Црне Горе. Главна тема је била посвећеност збрињавања рањеника Невесињске бригаде из 1992. године. Остали смо на одјељењу само др Лазовић, Кастратовић и ја. Др Кастратовић се након два дана разболио, тако да смо дежурали и радили седам дана само др Лазовић и ја. Са конгреса колеге су се вратиле у недјељу 12. јуна, а ја сам у понедјељак 13. јуна напунио 65. година. Предао сам дежурство, отишао кући и пресвукао се, дошао са флашом на одјељење да се поздравим, јер се завршио мој радни стаж. Директор болнице је послао правника да ме замоли да останем и радим даље. Рекао сам им да остајем у Невесињу, јер тамо немају хирурга, а рат и даље траје. Тако сам се вратио у Невесиње као пензионер и наста-

вио са радом.

Најтеже је борцима било када би ишли на положаје на Трескавици код Калиновика, гдје су ноћима морали пјешачити по 6 сати да их не примијете муслимани који су били на врху планине. Ја сам ишао са њима, али само до подножја планине. На



Сл. 14
Признање Општине
Невесиње Ђуру
Мусићу, 09.08.1994.
године

Митровдан 1994. дошао сам у Херцег Нови да прославим и своју крсну славу код куће, али су муслимани изјутра рано почели другу Митровданску офанзиву, послата су кола по мене да се вратим и спаšавам рањенике.

Борбе су трајале неколико дана. Муслимани су опколили скоро све наше положаје, али ваљда уз помоћ Светог Димитрија смо се одбранили. Тада сам имао једног тешког рањеника којему је метак повриједио јетру и једва сам му зауставио крварење. Када сам завршио операцију, сестра ми рече да има рану и на глави. Ставио сам рукавицу, видим повреду главе до самог мозга. Навече, рањеник, двије сестре и ја кренули смо за Подгорицу код неурохирурга. Пут је био опасан. Када смо предали рањеника у Клинички центар свратио сам са шофером и сестрама својој кући у Подгорици да нешто поједемо и да се одмах враћамо. Знајући да је пут неизвјестан и опасан рекао сам Давору да ми донесе пиштољ који сам добио од једног пацијента као поклон и да ми га напуни, јер ако случајно нас неко зароби да могу да се убијем.

Примирје се још није назирало, и једног дана је почело бомбардовање Невесиња, тада је уништен радарски положај Буквица, практично је био преоран. Тешко су повријеђена два милиционера који су возили ауто без свијетла. Цијелу ноћ сам оперисао и успио да их спасим.

Послије два дана рано изјутра дошли су чланови Народне странке из Подгорице, др Бојовић, др Чедо Лекић, Велимир Никчевић и још двојица чијих се имена не сјећам. Нас пар доктора смо били у канцеларији, уморни и нерасположени. Ушли су код нас и представили нам се. Када су ми рекли да су дошли испред странке да нас обићу, ја сам парафразирао Килибарду: „са Србима да, под Србима никад.“ Одговорили су ми: „Ти си стари комуниста и био си до Блајбурга.“ Одговорио сам да су и комунисти били бољи него ваш Новак Килибарда, којег сам познавао из Никшића. Смијали смо се и шалили, јер су Бојовић и Лекић били одлични стручњаци и велики хуманисти. Одвео сам их на Буквицу да виде гдје су падале бомбе и до самог рова гдје је била смјештена посада а у који су пале три ракете које нису експлодирале. Др Лекић ми је учинио велику услугу и замијенио ме у болници 5 дана док сам био у Херцег Новом.

Иначе када би стизали камиони са рањеницима, настајала би паника у болници, јер су свака сестра и особље имали по некога свог из куће: сина, мужа или брата на положајима. Настала би вриска док би их ми износили и смјештали до соба или сале овисно о приоритету обраде.

У марту 1995. године мајка ми је умирала и ја сам замолио да ме пусте пар дана да будем поред ње. Нису ми вјеровали да ја у 66 години имам живу мајку, мислили су да желим да их напустим. Послије сахране вратио сам се у Невесиње. У јуну 1995. уз помоћ Грчке православне цркве и Општине Невесиње у болници је направљена нова операциона сала, тако да је било лакше дисати и оперисати. Била је то права техничка револуција, али су проблеми са анестезиолозима, хирурзима и другим особљем и даље остали. И даље је био „празник“ када би бануо какав љекар – добровољац или анестезиолог, који би барем за кратко помогао да се не ослањамо на срећу, да не импровизујемо и стрепимо.

Пуно нам је помогао и херцеговачки владика из Тврдоша, Атанасије који је често ишао за Грчку. Био је омиљен у Невесињу. Из Грчке је доносио увијек велику помоћ. Доста су нас помагали из Црне Горе. Др Шегрт, управник никшићке болнице, поклонио нам је три кревета за интензивну његу који су нам много значили код тешких рањеника. На нашем хируршком одјељењу се увијек радило, јер смо збрињавали осим рањеника и становништва и избјеглице са свих страна.

Често сам ишао на прву линију фронта. Тада је било пуно рањеника услијед тешких борби и напада на Невесиње и околину. Тада је рањен пуковник Родољуб Анђић, поручник Лучић и командир Душко Пејак. Пејак је рањен у кичму. Био је најљепши момак у Мостару. Њему сам дао задњи морфиј који сам имао, и пребацили смо га хитно на ВМА у Београд на лијечење. Са њиме се и дан-данас чујем.

Затишје које је наступило након Дејтона није утицало на свакодневни рад у болници. Увијек је неке била потребна помоћ, тако су ми један дан донијели дјечачића од двије године на испирање желуца, јер је прогутао таблете – луминала, мислећи да су бомбони. Његов отац је дошао са породицом из Њемачке, и како је била несташица љекова и даље у Невесињу, он је донио

пуну кутију потребних љекова. На сву срећу тада сам био у истом стану 50 м од болнице. Звали су ме и одмах сам дошао. Узео сам цријево од инфузије и шприц од 20 кубика и ушао у желудац и са дестилованом водом извукао све љекове тако да је дијете преживјело. Тог дјечака сам након 20 година упознао јер ми је пришао на прослави града Невесиња, представио се и захвалио ми.

Још једна тешка ситуација пред сам Дејтон која се десила једном борцу, који је био на одмору, могла ме баш „скупо“ коштати. Њега је неко ранио у кафани и повриједио му каротиду – вратну артерију. Нисам смио клемовати, јер је то главна мождана артерија и одузео би се. Нисам имао могућности да оперишем и упутио сам га за Подгорицу. Послије 20 минута вратили су се, јер је прокрварио. Поново сам тампонирао артерију и позвао команду да ми дају хеликоптер. С обзиром на то да га нису имали позвали су Војску Југославије који су послали газелу из Краљева. Нисмо могли унијети носила у мали хеликоптер, па је пилот оставио копилота, а ја сам сјео иза пилота поред носила, и полетјели смо за Подгорицу. Између Никшића и Подгорице била је јака магла и летјели смо на 20 м висине изнад магистрале. Пилот, не познавајући терен скренуо је ка Острогу и на моју реакцију вратили смо се три км десно ка магистрали.

Када смо стигли испред Подгорице, код моста на Сушици знао сам да су ту далеководи са Марезе и можда неких 100 м од њих опет реаговао, тј. викнуо пилоту да се окрене ради далековода. Пилот ме послушао и окренуо десно по равници. „Наводио“ сам га и слетјели смо на проширење поред пута за село Комане. Одатле смо позвали хитну из Подгорице, послали су кола по нас. Рањеник се звао Џелалић.

Од децембра 1995. више нису стизали рањеници, Дејтон је био потписан. Једног јутра из Мостара су дошли код нас шпански и француски хирурзи у посјету невестињској болници. Показујем им собе са рањеницима у оним малим креветима гдје понекоме вире ноге. Рањеници су били добро збринуте, и колеге су се чудили под каквим тешким условима смо радили и радимо. При одласку, оставили су ми бројеве телефона болнице из Мостара гдје су радили, понудили су ми сваку помоћ и поздравили се. Пет дана по њиховом одласку у оближњем селу се преврнуо трактор.

Тракториста је задобио тешке повреде грудног коша по лијевој страни. Одмах сам схватио да има серијски лом ребара, нагњечена плућа и пратио сам га само стетоскопом. Нисмо имали покретни рентген да би га снимио, већ сам одмах почео да га реанимирам. Скалпелом сам му просјекао кожу у нивоу четвртог ребра и стерилном жицом везао и одигао ребро, ослободивши плућно крило и изравнао улубљени дио грудног коша, а жицу везао за инфузиони сталак. Пацијент (Гојко Вујачић) је одједном почео нормалније да дише, престао је кашаљ и крклање, пулс се стабилизовао. Дежурао сам поред њега током цијеле ноћи.

Ујутро сам се сјетио СФОР-ових хирурга и одлучио сам да их позовем, да се још једном увјере у каквим условима радимо, са каквим се мукама носимо и шта све преживљавамо. Дошли су послје три сата. Французу сам заборавио име, а Шпанац је био мајор Хуан Балс. Увео сам их да виде Вујачића. Одушевили су се када су видјели како сам импровизовао и жицом подигао згњечени грудни кош.

Шпанац ме у одушевљењу загрлио и пољубио, а Француз ми је предложио да пацијента пребацимо у Мостар на респиратор у њихову болницу. Захвалио сам им и, ипак, пацијента пребацио у КБЦ у Подгорицу.

И данас се сјећам колико се Весна Вујошевић, тадашњи шеф анестезије у КБЦ смијала када је видјела пацијента са жицом, који се, иначе, убрзо сасвим опоравио. Послије овог случаја шпански и француски хирурзи из Мостара, уз одобрење команде и директора болнице, су три године, сваке седмице, барем по једном долазили у Невесиње да са мном оперишу, јер се очигледно са оваквом патологијом никада раније нису сретали. За њих је рецимо ехинококус био непознаница, да и не говорим о другим случајевима, повредама и обољењима, са којима су овдје могли да се суоче, а што је за нас све била нормална појава. Они су се смјењивали свака три мјесеца, али се та сарадња није прекидала ни са њиховим насљедницима, а временом се изродила у искрено пријатељство. Једном су ме позвали и у Париз на конгрес хирурга, али ја, нажалост, нисам имао услова ни могућности да одем. Сем лијепих сјећања на фину сарадњу са тим људима, као посебно драгу успомену, чувам једну фотографију из операционе сале на којој је један од њих написао:

„У почетку је то била обавеза, послје се преобратило у пријатељство, данас то више није обавеза, но само пријатељство.“

Исто тако чувам и писмо у одговору капетану Антонију Калву, једном од команданата међународних снага који су посјећивали и помагали невесињску болницу:

„Неочекивано и изненадно познанство са вама у тешким приликама за нас, повратило нам је вјеру у људе... никада нећу заборавити вашу сузу у оку када је дијете заплакало у нашој канцеларији за мајком која је била у Мостару. Тада сте ми обећали да ћете га одвести код мајке, што сте, наравно и урадили јер то доликује човјеку какав сте Ви ...“

Кроз невесињску ратну болницу је прошло и низ других љекара и медицинског особља. Многима сам позаборављао имена. Моји колеге из Подгорице, др Блажо Ђетковић и др Драго Тодоровић, често су долазили и помагали том ратом унесрећеном народу, као и окулиста, сада већ покојни др Боро Вукчевић, који је током читавог рата долазио и радио прегледе за војску и избјеглице. Био је изузетно образован човјек, прави полиглота, помагао ми је у комуникацији са шпанским хирургима. Обилазио је тешко рањене борце и сваки викенд је био ту на располагању свима који су га требали. Први пут је дошао 1992, јер је у Подгорици оперисао једног борца из Кифиног села и отада је био редован сваког викенда. Петком би долазио аутобусом у Невесиње, а ми бисмо га враћали недељом у Подгорицу.

Морам да споменем и др Мишка Бугарина. Ово му није било право име, био је добровољац из Бугарске. Диван човјек, можда 20 година млаћи од мене. Он је цијели рат провео на најистуренијим положајима и са народом. Након офанзиве на Борачким језерима са народом се повукао у Вишеград, гдје је, како сам сазнао, потом остао десет година. Вратио се у Бугарску потпуно разочаран, јер сем признања и захвалности народа, није добио никакву сатисфакцију за своје пожртвовање и несебични дугогодишњи рад.

Мирис барута и пламен ватре на првим борбеним линијама су доброано осјетили и колеге: Боро Васиљевић, Ранко Кокотовић, Ђорђе Кљајић, Трипо Скочајић, Раде Вуковић, др Таминџија и наравно др Саво Бјелогрлић. Један од њих, Невесињац, др Брано

Граховац је, рецимо, и погинуо на Борачким језерима, журећи да на првој борбеној линији укаже помоћ рањеном борцу.

Велику помоћ смо добијали и од Кола српских сестара, коме је својевремено моја мајка била доживотна предсједница. Сенка Дурутовић из Никшића, госпођа Миловић из Рисна, Мира Секуловић из Херцег Новог, Вера Тодорић из Игала су нас несебично помагале током цијелог рата.

Највећу помоћ невесињска болница је примила од командира Дакића са границе на Ситници који је узео илегално војни камион, ставио крпу на таблице и заједно са Горданом Булатовић донио велику помоћ, 1200 конзерви које смо звали „дуге девет-

ке”, храну, одјећу, обућу, много ћебади и чаршава, десетине јединица крвне плазме коју смо добили из трансфузије тада војне болнице Мељине, све за вријеме санкција, када се ништа није могло пребацити преко границе.

Са тим народом сам се саживио и у њиховој несрећи максимално сам се трудио да им помогнем. Уз Божију помоћ ниједан рањеник који је стигао на операцију у болницу



Сл. 15 | Најтежи пацијенти Бранка Шиповац и Милан Шкоро у посјети у Херцег Новом

није подлегао. То је тај народ цијенио и сви су ме завољели као да сам им најрођенији. Увијек су говорили „док си нам ти овдје ми и наше фамилије смо сигурни.“ Причали су ми да би борци када би ишли у акцију, питали да ли сам у Невесињу.

Када су престала ратна дејства замолили су ме да и даље останем у Невесињу, док се барем један од њихових специјализована хирургије не врати. Пристао сам и остао у Невесињу. Мојој фамилији није било право што их нисам консултовао, али сам ипак остао. Све то вријеме, тј. године су ипак некако брзо прошле уз свакодневни рад у болници. Невесиње је тада имало осим свог становништва и пуно избјеглица, тако да је било увијек посла. Шпанци би долазили сриједом да са мном оперишу пацијенте, а Французи четвртком. Имали смо коректну сарадњу до самога краја, дружили бисмо се након операција, проводили доста времена заједно.

Угостио бих их и приликом сваког одласка у Херцег Нови. Враћао бих се пуних торби пршута, вина и делиција које би им сервирала и припремила секретарица болнице Љубица Аврам. Водио бих их, на њихово тражење, до оближњих села да виде како народ сада живи и да виде посљедице рата. Исто тако и ми бисмо узвратно били позвани као њихови гости у Мостар. При првој посјети екипе италијанских љекара рецитовао сам им пјесму њиховог најбољег пјесника Ђованија Пасколија коју сам знао још из гимназије.

Били су шокирани наравно. Нису знали ко сам. А када сам им рекао да сам ја брат од тетке њиховог ратног хероја Ромеа Ромеа, настала је тотална еуфорија. Трудио сам се да на сваки начин анимирам шпанске, француске и италијанске љекаре да дођем до помоћи која нам је много значила. Једна донација француских љекара је била од 200 ампула антибиотика Лонгацеф, којег тада нисмо имали. Једанпут смо добили и пријеко потребан лијек за млађег пацијента који је боловао од рака тестиса. Шпански доктори су између себе скупили 1200 дм и донијели нам лијек.

Колико сам могао и ја бих се трудио да се њима захвалим са понеким пригодним, поклоном. Поклонио сам икону Бијелог анђела из Милешева коју сам добио од команданта Невесињске бригаде Пурковића, команданту шпанског санитета. Речено ми је



Сл. 16 | Октобарска награда Херцег Новог

да се она и данас налази у предсали Војне болнице у Мадриду.

У октобру 1996. године добио сам Октобарску награду Херцег Новог за вишедеценијски хумани и добровољни рад на љекарској помоћи свима којима је била потребна у мирнодобским условима, као и у годинама највећих ратних страдања сусједне нам Херцеговине.

Године 1997. генерал француског санитета је у редовном обиласку њихових импровизованих болница на територији БиХ дошао након Мостара у Невесиње, код нас. У једном писму изнио сам захвалност за несебичну помоћ коју смо имали од њих.

Поштовани господине Генерале,

Ваша посјета нашој скромној болници у Невесињу много нас је обрадовала и вратила нам је вјеру у људе, и подсјетила на традиционално пријатељство између вашег и нашег народа које траје од Солунског фронта, а гдје су ваши и наши дједови заједно ратовали и гинули.

Вашиим хирурзима смо неизмјерно захвални на несебичној помоћи, како у набавци лијекова, тако и у раду у хируршкој сали скупна са нама у веома тешким условима рада гдје су показали сву своју саосјећајност и спремност да помогну нашем српском народу.

Примите срдачне поздраве и захвалност од грађана Невесиња, као и од управника болнице и у моје лично име.

хирург др Ђуро Мусић

У јануару 1999. године смо примили од команданта марсејске војне болнице честитку за Нову годину и стигло је његово писмо упућено мени. Ово су његове пријатељске ријечи:

1. Драги пријатељи из Невесиња, желим вам Срећну нову 1999. годину. Поздрављам ваш ентузијазам и вашу оданост над вашим народом, тако далеко од комфора наших болница.

Не могу да заборавим изузетне сате проведене са екипом љекара и медицинским особљем.

Надам се да ћу имати прилике и задовољство да опет учествујем у операцијама са вама. Посебно пријатељски поздрав од
Др Мианне

2. Драги брате, драги пријатељу, често се присјећамо наше сарадње у Мостару – Невесињу током прошлог љета. Захваљујући Вашем пријему могли смо да радимо са вашом екипом и да помогнемо Вашем народу и тој прелијепој регији.

У **Марсеју** у нашој болници не фали посла али случајеви дијагностике и терапеутике су много софистициранији. Некад нам се чини да се расипамо и узалуд трошимо када се сјетимо вас и ваших услова рада. Надам се да и даље имате исти ентузијазам и да ће млади хирург са којим смо имали прилике да оперишемо, остати у Вашем тиму, Вама на услузи.

Једног дана бих се желио вратити у Ваш оперативни тим гдје смо имали изузетне заједничке моменте. Надам се да ће војници из ЦТ4 моћи да наставе да Вас опскрбљују са потребним медицинским материјалом и да сте успјели да добијете апарат за екографију као што сте хтјели.

Можда будемо имали прилике и задовољства да вас поново видимо можда у Марсеју или негдје у Француској. Шаљем Вам своје пријатељске поздраве и цијелој екипи, Буби и директору болнице.

Др Мианне (уролог)

Било је још преписки између мене и љекара из Шпаније, путем наших преводилаца.

Драги и поштовани др Мусић

Јако ми је жао што Вас нисам могао још једном, прије одласка у Шпанију, снажно и срдечно загрлити ... али околности су учиниле своје и ништа не помаже сада туговати.

Надам се да Сте у тренутку кад примите ово писмо, и Ви и Ваши добро и да мало помало духови прошлих времена нестају. Желим Вам то од свег срца!

Много пута – у разговору – у различитим околностима Вас поменем и сјетим се са носталгијом. Очекујем да ћу Вас једног дана видјети и поздравити у околностима различитим од оних у којима смо се упознали, присјећајући се заједничких доживљаја и ситуација које, иако не тако честе, биле су интензивне и угодне.

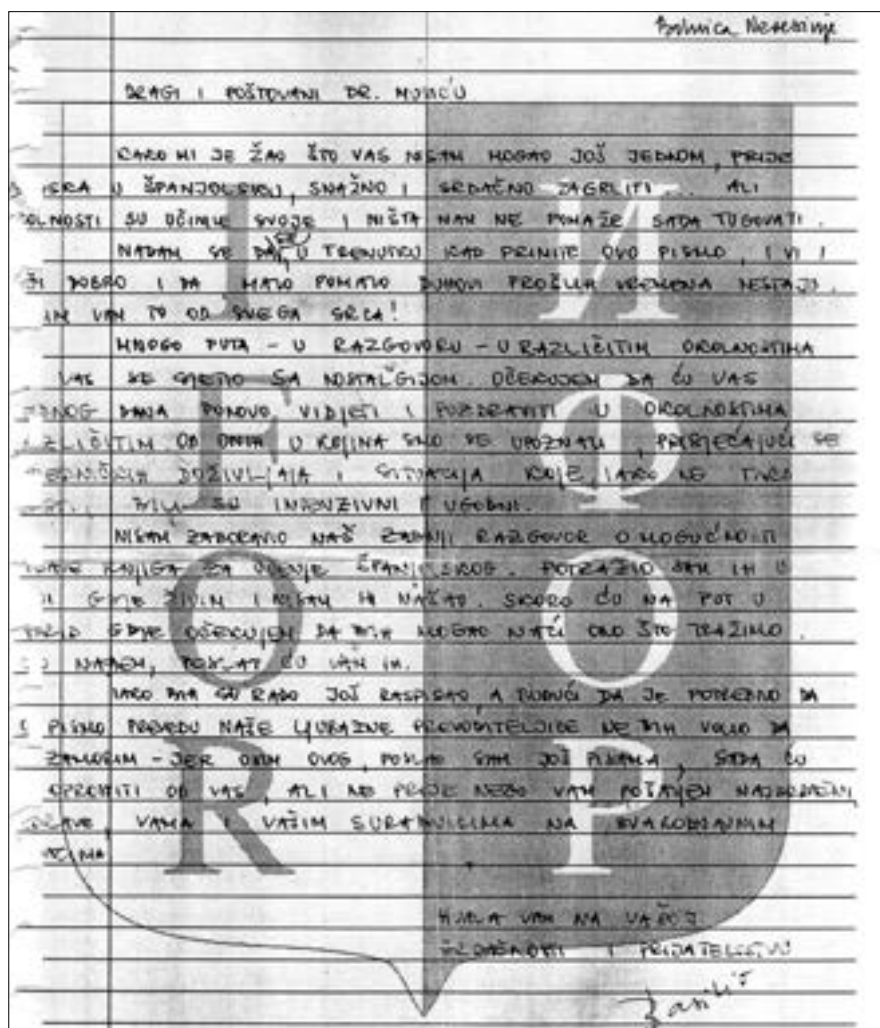
Нисам заборавио наш задњи разговор о могућности набаве књига за учење шпанског језика. Потражио сам их оvdје гдје живим,

али их нисам нашао. Ускоро ћу на пут за Мадрид, гдје очекујем да бих могао наћи оно што тражимо. Ако нађем, послаћу Вам их.

Иако бих се још радо расписао, а будући да је потребно да се писмо преведе од стране наше љубазне преводитељице, не бих волио да заморим – јер осим овог, послао сам још писама, сада ћу се опростити од Вас али не прије него Вам пошаљем најсрдачније поздраве, Вама и Вашим сарадницима на свакодневним задацима.

Хвала Вам на Вашој срдачности и пријатељству!

Ваш Басилио



Dragi i mnogo voljeni kapetan KALVO

Neoljekivna i iznenadna poznanstvo sa Vama u teškim prilikama sa mnom, povratile nam je vjera u ljude.

Vi ste jedan od rijetkih i prvih osoba sa kojima, koji ste nam prišli sa puno ljudskosti, objektivnosti, ljubavi i humanizmom.

Oduševili ste čitavu osobu naše bolnice i sa puno piješteta priča sa vama i rado Vas se sjećaju.

Isao mi je što niste imali više vremena za druženje, da nam šaljete poruke, ali kako i sami kažete u Vašem pismu prijateljstvo je bilo kratko i interivno. Nadam se da ćemo se sreći u ljepšim vremenima i sve izgubljeno nadoknaditi.

Napad u Nevesinju je mnogo ardein što ste vi ljudi kod nas, jer sa vi jedan dobar narod velikog srca. Pravi ste nasljednici pjesnika Gracije de Lorka, Cervantesa, Piskasa i mnogih da ih se uskraja velikih pjesnika.

Poslije vašeg odlaska, saznajemo Vas je kapetan Pagan, koji je volio bi borjak i humanista kao i vi mnogo smo sa njim zadovoljni. On duže ostaje u Hercegovini i ima više vremena za druženje. Na naše zadovoljstvo česte su zajednice. Trudim se da dugo vremena da ga novim Pagan jer česte bi mi se susrele po bi ga znasmo kod Hercegovine on mi se nije usudio sa mnom i uvijek bi se susrećali. Lode se to rijetko dešava.

Nikada nismo zaboravili Vašu ženu u oči, kada je dijete sašlo u našoj kancelariji sa majkom koja je bila u Mostaru. Tada ste mi obećali da ćete ga odvesti kod majke što ste napravili i uradili, jer se dolikuje vama.

Nadam se da ste dobro, sretni što ste se vratili vašoj dragoj porici. Treba i oni da znaju da ste bili sa jednom humanom nadom. Najbolje ste vi osvojili sa puno humanizma odredili i pomogli našim ljudima u velikoj, velikoj potrebi.

To da Vas Bog vratiti i vaša djeca biće zbog toga mnogo mnogo sretna.

Ja sam još uvijek u Nevesinju. Situacija je bolja jer se više sa gine, a drugo je tako, tako se bol sjaže. Moja misao je proširila jer još uvijek sa moja hirurga. Jedan momak će uskoro savršiti specijalizaciju i onda će otići u moj dragi kraj sa obitelji mediterana kod svoje porodice.

Bijeno u kontaktu i nadam se čete se posjetiti i biti moj gost.

Nadam Vas odmah odgovorio na vaše drugo pismo, jer moj kolega iz Podgorice okolišta, koji me i pismom nije dolazio u Nevesinje.

Ovo pismo čini prevantni prevodilac kapetana Pagana. Isti će ga poslati u peniju.

Uvijek da Vas se rado sjećati i mnogo i mnogo ardein nadam se Vama i vašoj porici. **SANDOZ** na želju sa mnom sretno



Sandostatin
octreotide

Stoping Power

SANDOZ
Sandoz AG

Сл. 17 | Писмо Ђура Мусића капетану Калву

Цијењени др Мусић

Увијек се сјећам твога гласа, Боже: само се надам да ће неко ко буде ово писмо преводио квалитетно превести са шпанског. Обећао сам ти да ћу се вратити и никада нисам прекршио своје обећање. Ако нисам дошао код вас (а десило се два пута), то није

било због мене него због других дешавања па није било могуће и жао ми је због тога, мој пријатељу.

Сјећам се тих предивних тренутака са вама и помоћи коју смо узајамно пружали један другом. Бог ми је свједок, да сам и тебе, без околишања ставио у ту категорију.

Био сам исти у третирању према Босанцима, Хрватима и Србима, а што нам свима налаже Хипократова заклетва. Наш посао не разумије различите идеологије и драго ми је да си и ти био такав. У нашим новинама у мом центру гдје радим спомињали су тебе и нашу поносну болницу. Поздрави све особље у моје име. Никада вас нећу заборавити. Волио бих да се вратим јер то и осјећам.

Ваш **Хуан**



Сл. 18 | Из преписке

При једној посјети Мостару, уприличено је дружење са љекарима из окружења. Сједили смо за истим столом заједно др Брацо Хајдаревић и други са муслиманске стране; у нашој екипи су били др Саво Бјелогрић, др Раде Вуковић, секретарица и ја, а са хрватске стране управник тадашње болнице – којег сам



познавао из времена док је био ангажован у ФК Вележ и други. У разговору са др Хајдаревићем, који ми се у једном тренутку обратио ријечима: „Ђуро, теби и мени је било најтеже, теби јер си горе био сам, а ја доље опкољен“, мој одговор му је био: „Брацо, ј..и ми оца ако знам на коју страну сам био, јер сам имао рањених бораца са свих страна.“

Командант СФОР-а за југоисток, генерал-пуковник Кристијан Ланз, био је одушевљен састанком и нашим радом. Након састанка угостио је нас неколико старијих љекара и приредио ручак и дружење.

Мој пријатељ др анестезиолог Мишо Рундо, из Рисна, прије рата је отишао за Њемачку да тамо ради. Њему су оца који је такође био љекар, у вријеме II другог свјетског рата 1941. убиле усташе у Требињу. Мајка се вратила са њих троје дјеце за Рисан, јер је тамо имала своју родитељску кућу. Миша је Радован Караџић одликовао највећим одликовањем РС медаљом Обилићев вијенац, јер је био велики донатор Републици Српској. Између осталог, на моју иницијативу, послао је и санитетско возило болници у Невесињу.

По завршетку рата дешавало се да има понеко повријеђен и да то спада у ратну хирургију. Један дечко од 15 година активирао је бомбу и био је у хеморагичном шоку када су га довели у болницу. Једини анестетичар из Мостара, који је радио, није био тренутно у Невесињу. Укључили смо му четири линије са растворима и трансфузијама крви. Када сам га придигао видео сам рану – рупу на лијевој страни грудног коша величине дјечје шаке из које је излазила крв са мјехурићима ваздуха. Убацио сам компресу у рану и одмах смо га санитетом – шофер, двије сестре (које су цијелим путем држале флаше од инфузија и трансфузије) и ја пребацили за Требиње 130 км удаљено, гдје смо га др Вуковић и ја оперисали. Повреде су биле тешке, у току операције морали смо одстранити два ребра, урадили смо лобектомију, спленектомију, ушили јетру и мали Лозо је био спашен. Након операције и терапије, дечко се опоравио и виђао сам га како вози бицикл кроз Невесиње.

У периоду након Дејтона, након кратког боравка у Херцег Новом, на повратку у Невесиње десила се и авантура са стопером. Била је ноћ, негдје око пола два ујутро, прошавши Гацко, у



Сл. 20, 21 | Орден Републике Српске Крст милосрђа. Са додјеле одликовања
Ордена Крст милосрђа: Мирјана Паровић, мед. сестра у Невесињу,
која је такође добила орден.

шуми неки човјек испред мене искочи и стопира. Стао сам, човјек је ушао и сјео. Обратио ми се директно рекавши: „Ви сте храбри, стали сте, а не знате ко сам.“ Погледао сам га и рекао да имам 50 марака, и да могу одмах да му их дам, да се ауто једва вуче, а да ме убије нема вајде. Представио се и рекао да је завршио смјену у Термоелектрани, да је кренуо кући али да су се кола покварила, па је кренуо пјешке. Молио ме да свратим код њега кући, али сам већ

био уморан и једва сам чекао да се довезем у Невесиње.

Др Крстић гинеколог из Београда долазио би често код нас на испомоћ и још неки гинеколози. Имали смо по 150 порођаја годишње, што је нама чинило велико оптерећење. Срећом имали смо бабице које су прије рата радиле у болници у Мостару, и оне су нам пуно значиле при сваком порођу. Др Крстић је на моје молбе по потреби оперисао и наше Новљанке.

Војска је из Фоче послала појачање болници у Невесињу – анестетичара техничара Љубинка који нам је пуно значио за сваку операцију, мада су нам помагали и шпански и француски анестезиолози. Оперисали смо много ехинококуса, јер је невестињски крај познат по узгоју стоке. Пуно људи је боловало од тога, тако да су ми при скоро свакој операцији асистирали шпански и француски хирурзи, јер код њих тих болести није било. Радили смо и веће операције, карциноме дебелог цријева и све друге тешке

RATNA BOLNICA
NEVESINJE
Broj: 4/98
Dana, 12.03.1998

P O T V R D A

Na kojem se dokazuje da je Dr. Djuro Musić specijalista Opšte hirurgije proveo u ovoj ustanovi kao dobrovoljac od 01.07.1993. godine do 31.12.1996. godine, a dalje u Opštoj bolnici u Nevesinju do današnjeg dana.

Dr. Djuro Musić je uspješno sbrinjavao povrijeđjene i oboljele, za istog nije bilo neriješenih problema. U toku rata je obavio oko 1 700 malih i velikih operacija i nije bio nijedan smrtan slučaj. Ratna bolnica u Nevesinju je sbrinjavala oko 8000 boraca i 50 000 stanovnika sa područja Srpske opštine Mostar, Srpske opštine Konjic, Opštine Kalinovik, Gacko i Opštine Nevesinje.

Narod i borci navedenih opština su zahvalni Dr. Musiću i pokrenuli su inicijativu da se jedna Ulica ili Trg u Nevesinju masiva po gore imenovanom.

Komandant
Ratne Bolnice

Dr. Savić Obrad
spec. radiolog



Сл. 22 | Повеља општине Невесиње

операције.

Ја сам наставио да радим свој редовни посао. Имао сам један интересантан случај код операције завршног дијела дебелог цријева. Цријево испред опструкције се толико проширило да је било широко као гума од фиће. Нико од страних доктора који су били на операцији није видео такво проширено цријево, због запуштеног карцинома дебелог цријева.

Године 1999. када је НАТО бомбардовао Србију и Црну Гору, наш директор је отказао гостопримство страним љекарима.

Године 2000, напokon се вратио први специјализант хирургије и имали смо одличну сарадњу. Ускоро је стигао и други хирург са Косова, који је имао нешто више диплома од уобичајених. Они су полако преузимали посао у болници, што је било и за очекивати. На једном састанку на којем нисам присуствовао, јер сам био у Херцег Новом, новопримљени хирург је имао коментар на моју присутност на хирургији. Једини који је на ту његову

дискусију реаговао био је др Таминџија који је указао на мој допринос у хирургији за све ово ратно и поратно вријеме, а за које су и други добро знали, али су ћутали. Када сам чуо за дешавање на састанку нисам реаговао. Поразговарао сам о овоме са управником болнице, који је рекао да ће са њима разговарати. Мене је то повриједило, јер ја сам и прије тога био афирмисани хирург са мјерљивим резултатима рада и бројним признањима. Одлучио сам да напустим Невесиње, што сам и урадио на Ђурђевдан не јављајући се и не обавјештавајући никога о мојој одлуци, да не би било реакције народа и војске који су ме цијенили и поштовали. Касније, кроз годину дана, испливала је истина на површину кога су запослили, али то више није била моја ствар. У стару болницу више никада нисам крочио, а када се отварала Нова болница у октобру 2014. године дошао сам на позив новог управника др хирурга Велибора Милојевића.

Редовно сам ишао на сваки позив за прославе у Невесиње, и сваки пут сам се осјетио добродошлим међу тим људима, са којима сам дијелио судбину у најтежим моментима рата и би-така за Источну Херцеговину. Гледајући све те момке, јунаке које сам успио да спасим, а који су редовно учествовали на парадама, за мене је то била неописива срећа и задовољство, након толико



Сл. 23 | Са Колом српских сестара на Косову



Сл. 24 | Додјела Светосавског ордена

година срести се са њима, присјетити се болних и лијепих тренутака, који никада нису били укаљани личним интересом.

Када сам се вратио у Херцег Нови ишао сам неколико пута са Колом српских сестара на Косово, својим аутом. Често смо ишли заједно Гордана Булатовић и Оливера Доклестић, као најагилније донаторке у прикупљању помоћи. Сем Грачанице обилазиле су и друга мјеста на Косову, Призрен, Дечане, Пећку патријаршију и велику Хочу.

Оне су предано радиле и сакупљале разну помоћ за грађане Косова. И тамо сам радио љекарске прегледе коме год је требало. Били смо у Пећкој патријаршији неколико пута. Тамо су биле смјештене италијанске трупе. Са њима сам врло често контактирао, као и са игуманијом. Носили смо помоћ и за Косовску Митровицу. Ту сам упознао сјајне људе, пок. Оливера Ивановића, Небојшу Алексића и друге.

Често сам обилазио рањенике који су били на рехабилитацији у Бањи Игало, или у болници Мељине, као и избјеглице из Босне или Хрватске који су били приморани да напусте своје куће и станове и тако сачувају животе. Обилазио сам и старе Новљане који су били болесни.

У међувремену низале су се, као током цијелог мог живота, разне плакете и признања.



Сл. 25 | Са додјеле руског признања за учествовање у Другом свјетском рату



Сл. 26 | Додјела медаље од Савеза бораца НОБ-а 1941–1945, 2000. године

Поново сам нашао своје старо друштво са Шквера. Свакодневно смо се налазили у кафани испод торе. Сви ми, стари мјештани, били смо незадовољни новским руководством и њиховим архитектама и урбанистима, који су уништавали дивне локације, прво због градње након земљотреса, а касније под великим притиском тајкуна. Од града палми, сунца и скалина направили су град бетона, девастирајући и обалу и дивну Савину.

Жадили су ми се стари грађани да су молили председника општине да их некад прими да му објасне шта му раде

Коме сметају палме у Херцег-Новом

Зелене оазе у Херцег-Новом се и даље уништавају, под налетом несхватљиве политике изградње викенд-станава у самом центру града.

Да ли урбанисти Херцег-Новог имају и мало професионалне етике, кад под утицајем невидљивих појединаца пројектују оно што се коси са урбаном, економском и еколошком логиком. Шта ће о њима и нама рећи генерације које долазе?

У близини зграде општине, на узвишици званој „Крш“, прије неколико година изграђена су 72 викенд-стана, уз рушење историјског и законом заштићеног објекта. Сабласно дјелује насеље пустих неосвијетљених станова у зимском периоду, док су мјештани послје земљотреса расељени са обале и старог града по околним херцеговским брдима. Многи од њих, стари и изнемогли, нису никад више сишли ни у град, ни на море.

Са источне стране, тридесетак метара од зграде Скупштине општине, прије пола године изграђена је зграда „карингтонка“, у којој је више станова продато викендашима, где је

порушен диван стари кружно прављени камени зид, који је био украс града. Са рушењем зида посјечено је и око 80 стабала поморанци, неколико мимоза и другог егзотичног растинја.

Са западне стране, стотинак метара од зграде Скупштине општине Херцег-Новог, руши се зграда Радио Херцег-Новог, смештена у задужбини Ломбардић-Дуковић, за изградњу 18 станова.

Ко има право да педесет година послје ослобођења земље руши и уништава оно што су племенити људи остављали своме граду.

У плану је изградња још 56 викенд-станова и самопослуте. Кажу „карингтонка“ ће се продужити на штету зелених површина уз рушење старог каменог зида и сјече 20 педесетогодишњих палми и другог растинја.

Да ли ће икада у нашем граду разум и поштење надалацати и побиједити све ситне личне и малограђанске интересе...

Др Ђуро Мусић,
Херцег-Нови

Сл. 27 | Чланак објављен у београдској „Политици“

урбанисти, али никада није имао времена за њих. Ја сам прије рата написао један чланак у Политици „Коме сметају палме у Херцег Новом“ и неки из руководства су ми замјерили да ми је чланак

Republika Crna Gora
VLADA REPUBLIKA CRNE GORE
MINISTARSTVO PRAVDE
Broj, 02-1719/03
Podgorica, 17.07.2003. godine

Na osnovu člana 192 Zakona o opštem upravnom postupku i člana 13 Zakona o nevladinim organizacijama ("SL.list RCG", br. 27/99), Ministarstvo pravde rješavajući po zahtjevu nevladinog udruženja naziva **DRUŠTVO GRAĐANA ZA ZAŠTITU HERCEG NOVOG** od 16.07.2003. godine, za upis u Registar nevladinih udruženja, donosi

RJEŠENJE

UVAŽAVA SE Zahtjev nevladinog udruženja naziva **DRUŠTVO GRAĐANA ZA ZAŠTITU HERCEG NOVOG**, sa sjedištem u Igalu i u Registar nevladinih udruženja upisuje dana 16.07.2003. godine pod rednim brojem 2149, koje će zastupati i predstavljati Đuro Musić iz Herceg Novog, Ul. Njegoševa br. 88.

Сл. 28 | Рјешење о регистрацији Друштва грађана за
заштиту Херцег Новог

написао новинар Бећировић кога никада до тада нисам ни видио ни упознао. Тада су ме другови замолили да оснујемо Друштво грађана за заштиту Херцег Новог и да се боримо против даље девастације града.

Тежи задатак нисам у животу преузео од борбе са урбанистима и политичким руководством града.